

*Zbigniew Zaręba**

Wolnościowa Partia Austrii (FPÖ) wobec rozszerzenia Unii Europejskiej¹

Wejście Wolnościowej Partii Austrii (FPÖ)² do koalicji rządowej z Austriacką Partią Ludową (ÖVP) zwróciło oczy całej Europy na Wiedeń. Okazało się bowiem, że partia polityczna znana z populizmu i antyeuropejskiej retoryki stała się równoprawnym partnerem na austriackiej scenie politycznej, a desygnowani przez nią ministrowie uzyskali prawo współdecydowania o losach Europy. Fakt ten unaoczniał ponadto europejskim politykom zagrożenie w postaci możliwości dalszego rozwoju ugrupowań populistycznych w ich własnych krajach.

Stanowcze reakcje polityków europejskich przeciwko udziałowi w rządzie Wolnościowej Partii Austrii spowodowane były nie tylko licznymi kontrowersyjnymi wypowiedziami jej przewodniczącego Jörga Haidera na tematy związane z okresem II wojny światowej. Odnoszą się one w równej mierze do manifestowanej przez polityków FPÖ niechęci wobec integracji europejskiej w takim kształcie, jak ma to miejsce obecnie. Uzasadnione wydaje się zatem poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jakie jest stanowisko Wolnościowej Partii Austrii wobec Unii Europejskiej, zwłaszcza w świetle ewolucji, jaką przeszła myśl europejska tej partii na przestrzeni dziesięcioleci, począwszy od zgłoszenia – niezależnie od motywów – jako pierwsza partia w Austrii postulatu zjednoczenia kontynentu i utworzenia Stanów Zjednoczonych Europy, aż po przeciwstawienie się akcesji Austrii do UE i wpisania do swego programu hasła wstrzeźliwości wobec Unii.

Dopiero po przyjrzeniu się temu problemowi możliwe wydaje się podjęcie próby odpowiedzi na pytanie o stosunek Wolnościowych do rozszerzenia UE. Pamiętać przy tym należy, że z chwilą dojścia do władzy FPÖ zyskała możliwość bezpośredniego wpływu na decyzje polityczne podejmowane przez UE w tej

* Mgr **Zbigniew Zaręba** – radca Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Wiedniu.

¹ Opinie prezentowane w artykule odzwierciedlają jedynie prywatne poglądy autora. (przyp. red.)

² W odniesieniu do Wolnościowej Partii Austrii (Freiheitliche Partei Österreichs) spotkać można także drugą oficjalną nazwę Wolnościowi (Die Freiheitlichen) przyjętą w 1995 r., gdy partia zaczęła ewoluować w kierunku ruchu obywatelskiego. Za błędną uznać natomiast należy pojawiającą się czasem nazwę Partia Wolności, będącą dosłownym tłumaczeniem nazwy partii wywodzącej się z języka angielskiego - Freedom Party.

sprawie. Natomiast z pozycji silnej partii opozycyjnej Wolnościowi skutecznie oddziaływali na nastroje społeczne w Austrii dotyczące rozszerzenia Unii.

W artykule przedstawiono argumentację FPÖ oraz warunki stawiane państwom aspirującym do UE przez tę partię w związku z planowanym rozszerzeniem. Dla lepszego nakreślenia tła omówiono również pokrótce stanowiska pozostałych najbardziej liczących się austriackich partii politycznych w tej kwestii. Nieodzwonne wydało się ponadto krótkie chociażby spojrzenie na austriacką scenę polityczną w celu zarysowania miejsca Wolnościowej Partii Austrii w krajobrazie austriackich partii politycznych oraz odgrywanej przez nią roli w tamtejszym systemie politycznym.

*

Przeprowadzone w Austrii 3 października 1999 r. wybory do Izby Narodowej przyniosły Partii Wolnościowej nadszpiewanie dobry wynik. Partia ta uzyskała 26,9% głosów i po raz pierwszy w historii zdołała zająć pozycję drugiej co do wielkości siły politycznej w kraju. Jej przewaga nad Austriacką Partią Ludową wyniosła jedynie 415 głosów, tj. 0,009% oddanych głosów.

Na sukces Wolnościowych złożyły się niewątpliwie następujące elementy:

- znużenie społeczeństwa austriackiego dotychczasowym wieloletnim socjaldemokratyczno-chadeckim układem koalicyjnym i odczuwalne zapotrzebowanie społeczne na zmiany,

- zręczny dobór tematów oraz dobrze, profesjonalnie i wiarygodnie przeprowadzona kampania wyborcza,³

- osobiste zaangażowanie w kampanię wyborczą J.Haidera, politycznie utalentowanego, charyzmatycznego, prawicowego populisty,⁴ który ze sprawowanej od kwietnia 1999 r. pozycji szefa rządu krajowego w Karyntii miał ułatwione (w porównaniu z pełnioną uprzednio rolą wieloletniego „etatowego” opozycjonisty) oddziaływanie na opinię publiczną,

- antyeuropejska retoryka FPÖ, napotykalna szeroki oddźwięk społeczny w Austrii.

³ Por. wypowiedź C.Einema, jednego z czołowych polityków socjaldemokracji austriackiej, ministra komunikacji i nauki w rządzie V.Klimy w: „Die Presse”, 23-24.10.1999.

⁴ Por. wypowiedź E.Hanisch w: „Die Presse”, 16.10.1999.

Popularność Partii Wolnościowej wykazuje od 1986 r., tj. od czasu objęcia przez Haidera funkcji przewodniczącego partii, stałą tendencję wzrostową. W 1986 r. partia ta pod przywództwem P.Stegera cieszyła się poparciem około 5% elektoratu i stanęła praktycznie w obliczu zagrożenia niesforsowania prognozy wyborczej w zbliżających się wyborach parlamentarnych. Wraz z objęciem przywództwa przez Haidera rozpoczęła się faza tzw. populistycznego protestu,⁵ która przyniosła FPÖ pasmo zwycięstw i zwieńczona została wspomnianym sukcesem wyborczym z 3 października 1999 r.

Dotychczas Wolnościowa Partia Austrii tylko raz w latach 1983-1986⁶ uczestniczyła w rządzie, w którym ówczesny przewodniczący partii Steger pełnił funkcję wicekanclerza oraz ministra handlu i przemysłu. Jego ustąpienie ze stanowiska przewodniczącego i objęcie tej funkcji przez Haidera doprowadziło do zerwania koalicji przez SPÖ i przejścia FPÖ do opozycji.⁷ Od tego czasu socjaldemokracja, okazjonalnie wspierana przez chadecję, konsekwentnie stosowała wobec Wolnościowych tzw. politykę izolowania (*Ausgrenzungspolitik*), polegającą na niedopuszczaniu FPÖ do udziału w sprawowaniu władzy. „Polityka izolowania” nie przyniosła jednak zamierzonych rezultatów, Wolnościowym natomiast dostarczyła argumentu o naruszaniu przez partie koalicyjne, w tym głównie SPÖ, reguł demokratycznych i bojkotowanie istotnego ugrupowania na austriackiej scenie politycznej.

Poważne pęknięcia w „polityce izolowania” pojawiły się po wyborach do Landtagu Karyntii w dniu 7 marca 1999 r., w których FPÖ uzyskała ponad 42% głosów. Wybory te stanowiły moment przełomowy i swoiste polityczne „trzęsienie ziemi”, po którym stało się jasne, że urząd szefa rządu krajowego w Klagenfurcie przypadnie przewodniczącemu Wolnościowych. Mimo poważnych oporów, zwłaszcza ze strony socjaldemokratów, Haider przejął władzę w Karyntii, realizując w ten sposób swój kolejny cel polityczny. Zyskał przy tym dobrą bazę polityczną na drodze do ponownego wprowadzenia Wolnościowych do Parlamentu Europejskiego,⁸ a następnie do koalicji rządowej w Wiedniu.

⁵ K.R.Luther, *Die Freiheitlichen* w: H.Dachs, *Handbuch des politischen Systems Österreichs*, Wien 1997, s.287.

⁶ Zob. zwłaszcza A.Pelinka, *Die kleine Koalition SPÖ-FPÖ 1983-1986*, Wien 1993, s.10.

⁷ Ibidem, s.61 i nast.

⁸ Zob. „*Neue Freie Zeitung*” 16.06.1999. W wyborach do Parlamentu Europejskiego z 13 czerwca 1999 r. Wolnościowi uzyskali 23,5% głosów.

Wybory w październiku 1999 r. ostatecznie położyły kres „polityce izolowania”. Po raz pierwszy w historii II Republiki prezydent nie powierzył przedstawicielowi najsilniejszego ugrupowania parlamentarnego misji tworzenia rządu, lecz jedynie misję przeprowadzenia rozmów sondażowych ze wszystkimi partiami politycznymi reprezentowanymi w parlamencie na temat stworzenia programu przyszłego rządu. W ramach tejże misji kanclerz Viktor Klima został zobowiązany do odbycia rozmów politycznych także z Haiderem, co Wolnościowi potraktowali jako wielki triumf i praktyczne zakończenie trwającej od 1986 r. – jak to określano – „polityki kanibalizmu antywolnościowego” na austriackiej scenie politycznej.⁹

Po fiasku czteromiesięcznych negocjacji koalicyjnych prowadzonych przez SPÖ i ÖVP w ciągu kilku dni doszło do porozumienia pomiędzy Partią Ludową i Partią Wolnościową w sprawie utworzenia wspólnego rządu, na czele którego stanął kanclerz Wolfgang Schüssel (ÖVP), a funkcję wicekanclerza objęła Susanne Riess-Passer (FPÖ). Niechętnie ustosunkowany do nowej koalicji prezydent Thomas Klestil dokonał wprawdzie zaprzysiężenia rządu, wszakże bez uprzedniego formalnego powierzenia Schüsselowi misji tworzenia rządu. Zgodnie z oczekiwaniami, Haider osobiście nie wszedł w skład rządu, lecz pozostał na funkcji szefa rządu krajowego w Klagenfurcie.

Utworzeniu rządu towarzyszyły demonstracje i protesty społeczne w Austrii, a sytuację określono mianem najpoważniejszego kryzysu politycznego w powojennej Austrii. Stanowcze były reakcje zagranicy, zwłaszcza państw członkowskich UE¹⁰ oraz instytucji europejskich.¹¹ Nałożono na Austrię bezprecedensowe w historii Unii Europejskiej sankcje polityczne:

- rządy 14 państw członkowskich postanowiły nie promować ani akceptować jakichkolwiek oficjalnych kontaktów na poziomie politycznym z austriackim rządem z udziałem Partii Wolnościowej,

- zdecydowano, iż austriaccy kandydaci ubiegający się o stanowiska w organizacjach międzynarodowych nie będą popierani,

⁹ „*Neue Freie Zeitung*“ 20.10.1999.

¹⁰ Zob. oświadczenie Prezydencji portugalskiej w imieniu 14 państw członkowskich UE z 31 stycznia 2000 na wypadek wejścia FPÖ do nowego rządu w: <http://www.portugal.ue-2000.pt>.

¹¹ Zob. oświadczenie Komisji Europejskiej z 1 lutego 2000 w tej samej sprawie w: <http://www.europa.eu.int>.

- postanowiono, że kontakty z austriackimi ambasadorami w stolicach państw UE będą utrzymywane tylko na poziomie roboczym.

Do najbardziej radykalnego kroku posunął się rząd Izraela, odwołując na znak protestu swojego ambasadora z Wiednia.¹² Warto nadmienić, że również polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych wydało oświadczenie w związku z wejściem FPÖ do koalicji.¹³

Z inicjatywy prezydenta Klestila (który w okresie kryzysu związanego z wyborem Kurta Waldheima na prezydenta Austrii pełnił funkcję ambasadora austriackiego w Waszyngtonie i doskonale pamiętał ostre reakcje amerykańskie) Schüssel oraz Haider podpisali preambułę do programu rządowego pod nazwą „Deklaracja odpowiedzialności za Austrię – przyszłość w sercu Europy”.¹⁴ W dokumencie tym nowy rząd austriacki opowiedział się za wspólną Europą, która opiera się na solidarności państw, przy poszanowaniu różnorodności ich historii, kultury i tradycji, zapewnia wolność, pokój i dobrobyt oraz urzeczywistnia ostateczne przewyciężenie podziału kontynentu europejskiego. Uznał przy tym jednoznacznie wspólne dla wszystkich państw członkowskich UE zasady wolności, demokracji, poszanowania praw człowieka i podstawowych swobód oraz państwa prawa.

W rozdziale programu rządowego zatytułowanym „Polityka zagraniczna, europejska i bezpieczeństwa”¹⁵ partie koalicyjne oświadczyły, że rozszerzenie UE o nowe państwa członkowskie powiększy zakres pokoju i stabilizacji na kontynencie europejskim poprzez ściślejszą, skuteczniejszą współpracę w ramach Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa oraz odczuwalnie wpłynie na utrzymanie pokoju, a także rozwiązywanie konfliktów na arenie międzynarodowej. Dlatego rozszerzenie UE leży w interesie Austrii, która osiągnęła już korzyści gospodarcze z powstania i otwarcia nowych gospodarek rynkowych w jej sąsiedztwie. Stąd też rząd federalny opowiadać się będzie za

¹² Analogiczna sytuacja miała miejsce po wyborze Kurta Waldheima na prezydenta Austrii.

¹³ Zob. oświadczenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP z 4 grudnia 2000 r.: „Polska wyraża zaniepokojenie z powodu przejścia wspólodpowiedzialności rządowej przez Wolnościową Partię Austrii (FPÖ), której przewodniczący wielokrotnie prezentował poglądy sprzeczne z fundamentalnymi wartościami demokracji europejskiej. Polska ze zrozumieniem odnosi się do stanowiska czternastu państw Unii Europejskiej oraz podziela wyrażone przez nie obawy. Mamy nadzieję, że sytuacja w Austrii nie spowoduje osłabienia współpracy i integracji europejskiej. Polska będzie z uwagą śledziła działania nowego rządu Austrii ufając, że naród austriacki nie udzieli poparcia programowi szerzenia nienawiści i niszczenia idei europejskiej”. (Tekst za PAP.)

¹⁴ Das Regierungsprogramm. Präambel w: <http://www.diepresse.at>.

¹⁵ Das Regierungsprogramm. Außen-, Europa- und Sicherheitspolitik, ibidem.

procesem rozszerzenia, uwzględniając ogólnoaustriackie życzenia i interesy, np.: bezpieczeństwo miejsc pracy, środowiska naturalnego i energetyki jądrowej, problemy rolnictwa, transportu i inne kwestie otwarte w przypadku poszczególnych kandydatów do Unii. Rozszerzenie wymaga starannego i gruntownego przygotowania, obejmującego m.in. następujące elementy:

- Ze względu na znaczne różnice w dochodach między Austrią a kandydatami do UE niezbędne są regulacje przejściowe w takich obszarach jak „swobodny przepływ osób” i „przepływ usług”, w celu zagwarantowania stabilności austriackiego rynku pracy.
- Zgodnie ze stosownymi postanowieniami UE, należy nalegać – w myśl wniosków Rady Europejskiej – na wczesne unieruchomienie reaktorów, które przy rozsądnych nakładach nie mogą być zmodernizowane zgodnie z międzynarodowymi standardami bezpieczeństwa. Nie wyzbywając się wyznaczonego celu Austrii, jakim jest rezygnacja z elektrowni atomowych, należy zastosować możliwie najwyższe standardy bezpieczeństwa w elektrowniach atomowych obecnie działających lub też planowanych w pobliżu austriackiej granicy.
- Podczas negocjacji akcesyjnych rząd federalny będzie się opowiadać za takimi samymi prawami dla Austriaków i cudzoziemców oraz występować przeciwko dyskryminacji z powodu pochodzenia narodowego i przynależności językowej w przypadku restytucji mienia i prywatyzacji.

Do utworzonego 4 lutego 2000 r. rządu koalicyjnego Wolnościowi wprowadzili obok wicekanclerza także 5 ministrów oraz 2 sekretarzy stanu.

1. Myśl europejska w programach FPÖ

Idea europejska jest obecna w programach Wolnościowej Partii Austrii praktycznie od chwili jej powstania w 1955 r. Dla uzupełnienia obrazu odnotować wszakże należy, że także już Związek Niezależnych (Verband der Unabhängigen - VdU), który był bezpośrednim poprzednikiem FPÖ, zdecydowanie opowiedział się na rzecz Europy.¹⁶ W programie VdU z 1949 r. (*Verbandsprogramm der VdU*) zawarto jasny cel polityczny, tj. stworzenie Stanów Zjednoczonych Europy na zasadach równouprawnienia jako najlepszego sposobu na zapewnienie

¹⁶ W.Müller-Klingspor, *Die Neubegründung des freiheitlich-nationalen Lagers in Österreich*, dysertacja, Wien 1972, s.161.

zachowania pokoju i pomyślnego rozwoju gospodarczego Austrii.¹⁷ Chodziło tu o realizację austriackich celów politycznych i gospodarczych nie na drodze użycia siły, lecz poprzez zjednoczoną i wzniesioną na solidnych podstawach Europę.¹⁸ Ujęta w programie VdU z Aussee w 1954 r. idea bliżej niesprecyzowanego zjednoczenia europejskiego oraz zastosowane w tym programie określenie Austrii jako „państwa niemieckiego” (*deutscher Staat*) wywoływały w stosunku do VdU oraz następnie FPÖ pewną nieufność. Zachodziło bowiem podejrzenie, że za wolnościową deklaracją na rzecz Europy kryje się myśl o *Anschlussie*.¹⁹

Ważny akcent europejski pojawił się już w pierwszym programie FPÖ (*Vierzehnpunkte-Programm*) z 1955 r., w którym to dokumencie partia ta występowała na rzecz ścisłego związku wolnych narodów i państw Europy na zasadach pełnego równouprawnienia i samookreślenia.²⁰ Przywiązanie Partii Wolnościowej do idei europejskiej znalazło wyraz także w programie partii z 1964 r. (*Salzburger Bekenntnis*). W jego preambule wytyczono zadanie realizowania przez Austrię – jako państwa leżącego w sercu Europy – aktywnej polityki europejskiej, przy wykorzystaniu do tego celu austriackiej neutralności.

We współdziałaniu myślenia narodowego i europejskiego FPÖ upatrywała najlepszej gwarancji dla Europy, która w swej różnorodności stanie się ostoją bezpieczeństwa jej narodów. Wolnościowi widzą Wspólnoty Europejskie jako najskuteczniejszą bazę wyjściową do takiego procesu i opowiadali się – nie tylko ze względów gospodarczych – za członkostwem Austrii w WE.²¹

Program FPÖ z 1968 r. (*Ischler Programm*) rozpoczynał się stanowczym wystąpieniem na rzecz europejskiego państwa federacyjnego. Myśl ta znalazła dalsze rozwinięcie w rozdziale „Europa”, w którym jako cel polityki europejskiej Wolnościowych uznano stworzenie europejskiego państwa federacyjnego przy zachowaniu odrębności jego narodów. Cel ów należy urzeczywistnić poprzez realizację ogólnoeuropejskiej polityki gospodarczej, walutowej, socjalnej i naukowej oraz poprzez rozbudowę wspólnego systemu bezpieczeństwa w ramach samodzielnej europejskiej polityki zagranicznej. Program zawierał ponadto

¹⁷ E.Reiter, *Programm und Programmentwicklung der FPÖ*, Österreichische Schriftenreihe für Rechts- und Politikwissenschaft, t. 5, Wien 1982, s.247.

¹⁸ Por. „*Neue Front*”, 22.04.1949.

¹⁹ E.Reiter, *Die Europapolitik der Freiheitlichen* w: A.Kohl, G.Ofner, A.Stirnemann, *Österreichisches Jahrbuch für Politik 1992*, Wien- München 1993, s.91.

²⁰ E.Reiter, *Programm und ...*, op.cit., s.255.

²¹ *Ibidem*, s.276.

konkretne wskazania, iż w pierwszym etapie tej polityki niezbędne jest członkostwo Austrii we Wspólnotach Europejskich oraz ratyfikacja – bliżej niesprecyzowanych – konwencji europejskich.²²

Idea europejska doszła wyraźnie do głosu także w programie Partii Wolnościowej, uchwalonym na zjeździe w dniach 1 i 2 czerwca 1985 r. Na okres ten przypadają wydarzenia, które w istotny sposób zmieniły austriacki krajobraz polityczny. Od 24 maja 1983 r. FPÖ w ramach tzw. małej koalicji z Partią Socjaldemokratyczną współtworzyła rząd federalny (znajdując się na półmetku okresu legislacyjnego).²³ Uczestnictwo w rządzie stwarzało nowe szanse politycznego wyprofilowania się przez Partię Wolnościową, która usiłowała wykorzystać ten moment dla wyzwolenia się ze stereotypu partii naznaczonej nazizmem oraz zaprezentowania się jako uznana siła polityczna, ponosząca odpowiedzialność za państwo.²⁴

W świetle programu celem FPÖ pozostawała nadal zjednoczona i silna Europa. Partia uznała, że przyszłością Europy będzie współzycie wszystkich jej krajów i narodów. „Żelazna kurtyna” powinna pewnego dnia, w ramach pokojowego rozwiązania konfliktu Wschód-Zachód, ustąpić miejsca porozumieniu między Europą Wschodnią i Zachodnią.

Wolnościowi reprezentują politykę europejską, która – jak jest to ujęte w programie – w sposób „realistyczny” łączy kolejne możliwe kroki na drodze do integracji oraz odwagę do formułowania wizji. Ostatnim elementem wieńczącym zamierzone przez FPÖ europejskie dzieło zjednoczenia jest stworzenie europejskiej konfederacji, w ramach której każdy naród mógłby na zasadach samostanowienia zachować swoją odrębność.

W tymże „realistycznym” spojrzeniu na przyszłość Europy leży prawdopodobnie przyczyna odstąpienia od dotychczasowego wolnościowego postulatu „federacyjnej wizji” Europy na rzecz „wizji konfederacyjnej”. Uwzględnić należy także fakt, że od czasu formułowania poprzedniego programu miejsce Austrii w Europie i świecie uległo istotnemu wzmocnieniu, co odegrało niewątpliwie rolę w kształtowaniu przez współrządzającą FPÖ nowej, przyszłościowej opcji europejskiej. W latach 70. i 80. Austria z powodzeniem

²² Ibidem, s.84.

²³ „*Neue Freie Zeitung*“, 30.05.1985.

²⁴ E.Reiter, *Die Europapolitik...*, op.cit., s.92.

odgrywała rolę pomostu między Wschodem i Zachodem, a Wiedeń stał się ważnym centrum współpracy międzynarodowej. Partia Wolnościowa, dążąc do możliwie jak największego udziału Austrii w procesie integracji europejskiej, uznaje członkostwo Austrii we Wspólnotach Europejskich za możliwe i niezbędne, przy zachowaniu jednak statusu neutralności. W programie pojawia się równocześnie nowe, istotne uzupełnienie, że Wspólnot Europejskich nie należy utożsamiać z Europą, która traktowana jest jako pojęcie szersze. Jednocześnie, mimo powyższego zastrzeżenia, Wolnościowi wyrażają obawę, aby Austria nie została wyłączona z procesu integracji europejskiej, gdyż w takim przypadku kraj ten tak czy inaczej ponosiłby skutki decyzji wspólnotowych, nie mając przy tym możliwości współdziałania przy podejmowaniu tychże decyzji.

W aktualnym programie²⁵ uchwalonym na zjeździe w dniu 30 października 1997 r. w Linzu problematyce europejskiej poświęcony jest rozdział VI pt. „*Schicksalsgemeinschaft Europa*”, rozpoczynający się od stwierdzenia, że Europa jest czymś więcej niż pojęciem geograficznym. Europa nie może być zredukowana do jej geograficznego wymiaru, ani też do roli ponadnarodowej organizacji, jaką jest dla Wolnościowych Unia Europejska. Europa stanowi bowiem mnogość narodów, regionów i państw na bazie wyrosłej historycznie wspólnoty wartości. Centralne położenie geograficzne Austrii oraz jej historia wyznaczają temu krajowi szczególną współtwórczą rolę pośrednika na naszym kontynencie.

Przyszłe losy Europy należy kształtować w ścisłej współpracy jej narodów. Politycznie ukształtowana Europa jest jedynie częściowo reprezentowana przez Unię Europejską, tworzącą tylko pewien element europejskiej rzeczywistości. W swoim aktualnym programie Wolnościowi definiują wizję Unii, która winna rozwijać się w kierunku nie państwa federalnego, lecz konfederacji, precyzując dalej, że współpraca europejska powinna być ukształtowana przy uwzględnieniu zadań państw, zgodnie z zasadą subsydiarności. Wolnościowi zastrzegają, że w Europie musi być możliwa międzynarodowa współpraca w formie innych europejskich związków państw, niezależnie od tego, czy państwo jest członkiem UE, czy też nie.

Partia Wolnościowa określa, że Europa powinna być demokratyczna i bliska obywatelowi, a jej dalszy rozwój powinien być zdominowany poprzez

rozwój demokracji i praw obywatelskich. Więcej wspólnoty w Europie nie może w żadnym razie oznaczać mniej wolności dla jej obywateli. Nadmierne tendencje do regulacji i biurokracji powinny zostać zlikwidowane, a nie przemieszczone na ponadnarodową płaszczyznę europejską. Należy zachować i rozbudować federalistyczne struktury w Europie. Tworzenie sztucznych regionów, przy pominięciu historycznie ukształtowanych struktur i jednostek, należy zdecydowanie odrzucić.

Wątki europejskie w aktualnym programie Partii Wolnościowej odzwierciedlają optykę silnego ugrupowania politycznego pozostającego od kilkunastu lat w opozycji do proeuropejsko nastawionych koalicyjnych rządów socjaldemokratyczno-chadeckich. Generalnie stwierdzić należy, że eurosceptyczna linia polityczna FPÖ wywodzi się z logiki działania partii opozycyjnej i ma na celu polityczną instrumentalizację krytycznych wobec integracji europejskiej nastrojów społecznych w Austrii.²⁶

2. Myśl europejska w praktyce politycznej FPÖ

W okresie do początku lat 90. Wolnościowi konsekwentnie występowali na rzecz członkostwa Austrii we Wspólnotach Europejskich (przy zastrzeżeniu zachowania neutralności). Integracja europejska miała stanowić swego rodzaju *ersatz* dla nie dającego się zrealizować *Anschlusu* oraz być drogą do pojednania między „zwycięzcami” i „zwycięzonymi”.²⁷

Partia Wolnościowa także obecnie chętnie określa się mianem „partii europejskiej” oraz podkreśla, iż była pierwszą partią polityczną, która opowiedziała się za przystąpieniem Austrii do Wspólnot Europejskich.²⁸ Trzeba mieć przy tym na uwadze, że FPÖ przez szereg lat była w Austrii osamotniona w swej opcji proeuropejskiej. Ze względu na nieliczną reprezentację w parlamencie nie była w stanie odegrać poważniejszej roli na austriackiej scenie politycznej, w tym również skutecznie przeforsować swojej wizji europejskiej.

²⁵ *Das Programm der Freiheitlichen Partei*, Schnellinfo Pb.b. Nr. 1a/98, Wien 1988, s.14 i nast.

²⁶ Ch.Schaller, *Die innenpolitische EG-Diskussion seit den 80er Jahren* w: A.Pelinka, Ch.Schaller, P.Luif, *Ausweg EG? Innenpolitische Motive einer außenpolitischen Umorientierung*, Wien-Köln-Graz 1994, s.193.

²⁷ Ch.Schaller, *Österreichs Weg in die Europäische Union – E(W)G/EU-Diskurs in Österreich* w: H. Dachs, *Handbuch...*, op.cit., s.54 i nast.

²⁸ Zob. E.Reiter, *Die Europapolitik...*, op.cit., s.95. Najstarszą udokumentowaną inicjatywą Wolnościowych jest odrzucony przez Izbę Narodową wniosek FPÖ z 26.11.1959 r. wzywający rząd federalny do podjęcia właściwych kroków w celu przystąpienia do WE.

Sytuacja zaczęła ulegać zmianie po objęciu władzy w partii przez Haidera, co zaowocowało dużym wzrostem popularności partii i jej znaczenia na austriackiej scenie politycznej. W początkach lat 90. zarysowała się stopniowa zmiana nastawienia FPÖ do kwestii integracji europejskiej. Formalnie Haider wypowiadał się na rzecz członkostwa Austrii we Wspólnotach, pod warunkiem wszakże, że będą to Wspólnoty demokratyczne i federalistyczne, a nie centralistyczne czy też biurokratyczne. W 1991 r. pojawiły się pierwsze spekulacje uważnych obserwatorów austriackiej sceny politycznej, że jest już być może tylko kwestią miesięcy przyjęcie przez Partię Wolnościową populistycznego stanowiska nakierowanego przeciwko integracji europejskiej.²⁹ W literaturze spotkać można pogląd,³⁰ że ostateczny przełom w polityce europejskiej Wolnościowych nastąpił po usunięciu Haidera z urzędu szefa rządu krajowego w Karyntii w 1991 r. (w konsekwencji jego znanej, afirmatywnej wypowiedzi na temat polityki zatrudnienia III Rzeszy, cytowanej obecnie powszechnie w związku z wejściem Partii Wolnościowej do koalicji)³¹ i następnie objęciu przezeń funkcji przewodniczącego klubu parlamentarnego FPÖ w Izbie Narodowej. Ta roszada personalna spowodowała konieczność odejścia z zajmowanej funkcji dotychczasowego szefa klubu Wolnościowych N.Gugerbauera, uważanego za zdecydowanego zwolennika opcji proeuropejskiej. Powstaje wrażenie, jakby partie ówczesnej koalicji SPÖ/ÖVP pozbywając się Haidera z Karyntii same wykreowały jego nową rolę w parlamencie (tj. szefa klubu największej partii opozycyjnej), a w konsekwencji także w polityce europejskiej.

Przystąpienie Austrii do Wspólnot Europejskich było inicjatywą rządu. Partie koalicyjne nie zamierzały zabiegać w kwestii akcesji o narodowy konsensus i nie wykazywały zainteresowania zaproszeniem partii opozycyjnych do rozmów na temat negocjacji. Kwestia austriackiego członkostwa w WE przerodziła się w instrument walki Wolnościowych z koalicją, a referendum akcesyjne w dogodny pretekst do udzielenia rządowi „nauczki”. Ewentualna

²⁹ „Die Presse”, 16.07.1991.

³⁰ E.Reiter, op.cit., s.95.

³¹ Zob. G.Tributsch, *Schlagwort Haider. Ein politisches Lexikon seiner Aussprüche von 1986 bis heute*, Wien 1994, s.240. Autor przytacza wypowiedź Haidera w audycji „Abendjournal” z 13 czerwca 1991 r.: „Tego w III Rzeszy nie było, ponieważ w III Rzeszy prowadzona była porządna polityka zatrudnienia, czego nie jest w stanie dokonać Pański rząd. Trzeba to wreszcie powiedzieć”.

porażka rządu w referendum miała, w zamiarze FPÖ, doprowadzić do rozpadu koalicji i nowego ukształtowania austriackiej sceny politycznej.³²

Partia Wolnościowa rozpoczęła wówczas taktykę stawiania określonych oczekiwań pod adresem rządu, warunkujących zgodę FPÖ na członkostwo w WE, określanych mianem polityki „tak, ale...” lub „nie, chyba że...”.³³ Ważnym argumentem na rzecz „nie” stało się dla Haidera zawarcie Traktatu z Maastricht, który wytyczył kierunki integracji europejskiej, stojące w sprzeczności z europejską wizją Wolnościowych. Zaprezentowano wtedy tezę, że obowiązujący wówczas program FPÖ został uchwalony przed zawarciem tego Traktatu i odnosi się do innych Wspólnot, niż ma to miejsce w przypadku Unii Europejskiej w kształcie z Maastricht. Stąd też FPÖ dokonała osobliwej dyferencjacji tzn. uznając, że jest „za” Europą, ale „przeciwko” Unii Europejskiej.³⁴

Na nadzwyczajnym zjeździe 8 maja 1993 r. Wolnościowi raz jeszcze potwierdzili, że uważają się za „partię europejską”, która jako jedyna spogląda na Europę jako całość i dostrzega w niej narody, państwa i kultury pragnące zachować swą tożsamość. We Wspólnotach FPÖ widzi jedną z dróg do realizacji wolnościowej wizji Europy, wszakże pod warunkiem, że odejdą one od idei państwa centralnego i ulegną demokratyzacji. W tzw. uchwałach europejskich podjętych na zjeździe, precyzujących pozycje partii wobec Europy, wyznaczono warunki przyzwolenia na akcesję Austrii do WE, określane mianem „prac domowych dla rządu”.³⁵

Zjazd FPÖ wyraził oczekiwanie, że w wyniku negocjacji akcesyjnych zostaną osiągnięte m.in. następujące warunki:

- zagwarantowanie tzw. klauzuli najwyższego uprzywilejowania, zasadzającej się na tym, iż niczego, co zostało lub zostanie przyznane innym państwom członkowskim, nie można odmówić Austrii (np. wzorem Danii, w przypadku której kluczowym elementem negocjacji była kwestia sprzedaży ziemi cudzoziemcom),

- zapewnienie wyższych standardów bezpieczeństwa ekologicznego oraz socjalnego.

³² E.Reiter, *Zur Entwicklung der FPÖ vor und nach der EU-Volksabstimmung* w: A.Kohl, G.Ofner, A.Stirnemann, *Österreichisches Jahrbuch für Politik 1994*, Wien-München 1995, s.438.

³³ Ibidem, s.439. W oryginale w języku niemieckim: „Ja, aber ... nein, es sei denn ...”.

³⁴ Patrz „Der Standard”, 6.02.1993.

³⁵ „Neue Freie Zeitung”, 12.05.1993.

Wolnościowi zadali rządowi m.in. następujące „prace domowe”:

- realizacja kolejnego etapu reformy podatkowej,
- zabezpieczenie egzystencji rodzin rolniczych,
- wprowadzenie międzynarodowej koordynacji polityki transportowej,
- dokonanie reformy ustawy o ministerstwach federalnych w celu usprawnienia administracji,
- konsolidacja budżetu w celu sfinansowania wysokich kosztów akcesji (szacunkowo obliczanych na 170 mld szylingów),
- sprywatyzowanie państwowych banków,
- odpolitycznienie i przygotowanie Narodowego Banku Austrii do członkostwa we Wspólnotach.

Zjazd określił także, że dopiero po wnikliwym przeanalizowaniu wynegocjowanych warunków członkostwa na kolejnym zjeździe sformułowane zostanie zalecenie co do sposobu głosowania w referendum.

Negatywne stanowisko Haidera wobec integracji europejskiej oraz perspektywy członkostwa Austrii w UE stanowiły w 1993 r. główne przyczyny secesji w łonie FPÖ i opuszczenia partii przez pięciu deputowanych do Izby Narodowej z Heide Schmidt na czele. Secesjoniści utworzyli następnie Forum Liberalne, jedyne opozycyjne ugrupowanie polityczne popierające wówczas proeuropejską politykę koalicji rządowej.³⁶ W konsekwencji owej secesji doszło do dalszego poważnego osłabienia skrzydła proeuropejskiego w FPÖ. Rozłam w swych szeregach oraz odejście grupy parlamentarzystów Haider potraktował ponadto jako operację przeprowadzoną przez SPÖ w celu politycznego osłabienia Wolnościowych.

Rok poprzedzający referendum w sprawie austriackiego członkostwa w UE był okresem, w którym Wolnościowi intensywnie pracowali nad wykreowaniem swego wizerunku jako obrońców interesów Austrii, profilując się w coraz większym stopniu na partię przeciwników integracji swego kraju z Unią. Przyjęto taktykę nieopowiadania się *ex definitione* przeciwko akcesji Austrii, lecz dowodzenia, że rząd nie wynegocjował wystarczająco korzystnych warunków i „nie odrobił prac domowych”.³⁷ Ostateczna decyzja co do negatywnego

³⁶ Ch.Schaller, *Österreichs Weg in die Europäische Union...*, op.cit., s.58.

³⁷ Zob. np. J.Haider: „... bez zabezpieczenia interesów rolników w postaci dopłat bezpośrednich, ja osobiście mówię <nie> dla przystąpienia do UE” w: „*Neue Freie Zeitung*”, 09.02.1994.

stanowiska Partii Wolnościowej w sprawie referendum akcesyjnego zapadła na zjeździe partii w dniu 8 kwietnia 1994 r. w Villach.³⁸ Podjęto tam uchwałę, iż w związku z nieosiągnięciem przez rząd celów negocjacyjnych określonych w uchwale zjazdu FPÖ z 1993 r., frakcja parlamentarna partii będzie głosować „nie” zarówno przeciwko koniecznym poprawkom do konstytucji, jak i przeciwko samemu traktatowi akcesyjnemu. Zjazd zdecydował, że nie wyda wprawdzie zalecenia swym sympatykom co do sposobu głosowania w referendum, ale wyraził równocześnie pogląd, że podjęta uchwała umożliwi obywatelom dokonanie wyboru między argumentami rządu i opozycji.

Partia Wolnościowa była największą siłą polityczną w Austrii, która przeciwstawiła się przystąpieniu do UE.³⁹ W trakcie kampanii przedreferendalnej Wolnościowi krytykowali obok wyżej wymienionych elementów także:

- presję terminową wywieraną na parlament w związku z zamiarem przeprowadzenia w czerwcu 1994 r. referendum w sprawie członkostwa,
- założenia traktatu akcesyjnego,⁴⁰
- sformułowanie pytań, które miano postawić w referendum,⁴¹
- wysokie koszty członkostwa.⁴²

Celem Haidera było zmobilizowanie przeciwników i krytyków UE przeciwko partiom koalicji rządowej.⁴³

Przeprowadzone 12 czerwca 1994 r. referendum w sprawie przystąpienia Austrii do UE odbyło się przy wysokiej frekwencji wynoszącej 82,4%. W rezultacie 66,6% głosujących opowiedziało się „za”.⁴⁴ Takie wysokie poparcie społeczne oznaczało niepowodzenie kampanii Partii Wolnościowej, zwłaszcza że jedynie 57% zwolenników FPÖ głosowało w referendum na „nie”.⁴⁵

³⁸ E.Reiter, *Zur Entwicklung ...*, op.cit., s.439.

³⁹ Wraz z FPÖ przeciwko przystąpieniu Austrii do UE opowiedzieli się także Zieloni oraz szereg pomniejszych ugrupowań pozaparlamentarnych.

⁴⁰ Por. Ch.Schaller, „Ja” oder „nein” zu „Europa” w: A.Pelinka, *EU-Referendum*, Schriftenreihe des Zentrums für angewandte Politikforschung, tom 6, Wien 1994, s.57; Haider zarzucił partiom koalicji rządowej „pełzający pucz konstytucyjny” w związku z rodzajem (referendum w sprawie upoważnienia rządu do dokonania zmian konstytucyjnych jako warunku przystąpienia do UE) i planowanym sposobem procedowania przy przygotowaniu i uchwalaniu traktatu akcesyjnego.

⁴¹ Ch.Schaller, *Österreichs Weg ...*, op.cit., s.60 i nast.

⁴² Według „*Neue Freie Zeitung*” (30.03.1994) przystąpienie Austrii do UE miało spowodować lukę budżetową wielkości 170 mld szylingów.

⁴³ M.Greiderer, *Das Referendum des 12. Juni* w: A.Rothacher, M.Zemanek, W.Hargassner, *Österreichs europäische Zukunft. Analysen und Perspektiven*, Wien 1996, s.146.

⁴⁴ Ibidem, s.61.

⁴⁵ Ibidem, s.62.

Demonstrowanie przez Wolnościowych niechęci wobec integracji europejskiej nie zakończyło się wraz z uzyskaniem przez Austrię członkostwa w UE. Najbardziej spektakularnym przedsięwzięciem było zorganizowanie przez FPÖ w dniach od 24 listopada do 1 grudnia 1997 r. tzw. *Euro-Volksbegehren*, tzn. inicjatywy ludowej mającej na celu przeciwstawienie się przystąpieniu Austrii do Unii Gospodarczej i Walutowej. FPÖ zarzuciła rządowi łamanie obietnic złożonych przed referendum akcesyjnym z 1994 r. (gdy strona rządowa zapewniała o zamiarze utrzymania szylinga austriackiego także w przyszłości), uznając wprowadzenie euro za przedwczesne i szkodliwe. Kampania prowadzona była przez FPÖ pod hasłem „Nie dla wprowadzenia euro bez referendum”. Ponad 254 tys. Austriaków poparło podpisem postulat Partii Wolnościowej,⁴⁶ co zostało uznane przez partie koalicyjne za dotkliwą porażkę Wolnościowych.

3. Austriackie partie polityczne wobec procesu rozszerzenia UE⁴⁷

3.1. Socjaldemokratyczna Partia Austrii (SPÖ) traktuje rozszerzenie Unii Europejskiej jako rozszerzenie strefy pokoju i stabilności. W świetle programu SPÖ rozszerzenia należy dokonać etapowo i po uprzednim starannym przygotowaniu lub też po okresie dostosowania standardów socjalnych oraz w dziedzinie ochrony środowiska. Ma to na celu zyskanie gwarancji, że proces ten przyniesie całej Europie korzyści także pod względem gospodarczym i socjalnym. Również po rozszerzeniu UE Europa nie stanie się zamkniętą twierdzą, lecz pozostanie w gotowości do dialogu i otwarcia na świat.⁴⁸

Rozwinięcia i skonkretyzowania poglądu na sprawę rozszerzenia UE austriaccy socjaldemokraci dokonali w rezolucji przyjętej przez nadzwyczajny zjazd partii na wniosek zarządu federalnego.⁴⁹ Za cele rozszerzenia uznaje się w niej:

- wyrównanie i podniesienie dobrobytu w Europie,
- przewyciężenie – w sensie gospodarczym, socjalnym i politycznym – podziałów istniejących w Europie,

⁴⁶ K.Piringer, *Chronologie der Freiheitlichen. Band 10*, Wien 1998, s.98.

⁴⁷ Por. A.K.Woroniecki, *Austria wobec rozszerzenia Unii Europejskiej*, „Sprawy Międzynarodowe”, nr 3/1998.

⁴⁸ *Das neue Grundsatprogramm*, Sozialdemokratische Partei Österreichs, Wien 1998.

⁴⁹ Bundesparteivorstand, Resolution Nr. 4.1, *Die Erweiterung der EU*, 31.10.98 (wewnętrzny materiał partyjny).

- poszerzenie obszaru poszanowania zasad demokracji, państwa prawa i praw człowieka, a wskutek tego zmniejszenie i ograniczenie niebezpieczeństwa powstania dyktatur, samowoli i łamania praw człowieka.

Istotną kwestią jest włączenie partnerów socjalnych do procesu przygotowawczego rozszerzenia, zarówno w państwach UE, jak i kandydujących.

3.2. Pozytywne stanowisko wobec rozszerzenia prezentuje **Austriacka Partia Ludowa**⁵⁰ uznająca, że uzyskanie członkostwa w UE przez państwa kandydujące z Europy Środkowej i Wschodniej leży nie tylko w ich interesie, lecz także będzie miało pozytywne implikacje dla samej Austrii:

- dzięki przełomowi, jaki dokonał się w państwach środkowoeuropejskich w 1989 r., Austria z europejskiego państwa granicznego stała się centralnym krajem w Europie⁵¹ i pozycję tę należy w przeciągu najbliższych lat umocnić poprzez przyjęcie państw Europy Środkowej i Wschodniej do UE,

- proces integracji państw tego regionu uznaje za ważny krok na rzecz umocnienia bezpieczeństwa i stabilności w nowych demokracjach, co odbędzie się z pożytkiem dla interesów bezpieczeństwa Austrii,

- integracja owych państw z europejskim rynkiem wewnętrznym przyniesie pozytywne efekty dla gospodarki austriackiej, dobrze służąc interesom pracodawców i pracobiorców, tworząc lepsze warunki do podejmowania wyzwań wynikających z procesu globalizacji.

Popierając integrację państw Europy Środkowej i Wschodniej z UE Partia Ludowa stawia następujące warunki uzyskania przez nie członkostwa:

- spełnienie kryteriów kopenhaskich,
- przejęcie *acquis communautaire*,
- osiągnięcie efektywności gospodarczej,
- uzyskanie przez UE zdolności do przyjęcia nowych państw członkowskich.

Partia Ludowa uznaje, że instytucjonalne ramy europejskiego procesu zjednoczeniowego tworzy Unia Europejska. Jest ona naturalnym punktem ogniskującym nadzieje na przyszłość państw Europy Środkowej i Wschodniej. Partia Ludowa wyraża pogląd, że Austrii przypada względem państw sąsiedzkich szczególna odpowiedzialność oraz zapowiada podjęcie działań, aby państwa te

⁵⁰ *ÖVP-Positionspapier zur EU-Erweiterung*, Österreichische Volkspartei, Wien 1999.

⁵¹ *Ibidem*, s.1.

jeszcze przed uzyskaniem członkostwa zostały w możliwie dalekim stopniu włączone do struktur UE. Wszyscy mieszkańcy Europy powinni mieć szansę równoprawnego współkształtowania sytuacji na naszym kontynencie.⁵² Partia ta kładzie szczególny akcent na pokojowy aspekt procesu integracji europejskiej, uznając, że jest on najlepszą gwarancją uwolnienia Europy od ducha agresywnego, wojującego nacjonalizmu i szowinizmu.⁵³

3.3. Już w 1996 r. kongres federalny partii **Zielonych** skrytykował metody włączania państw Europy Środkowej i Wschodniej w procesy integracji europejskiej i domagał się, by celem procesu zjednoczenia stał się bliżej nieokreślony „sojusz ogólnoeuropejski”.⁵⁴ Krytyka „*pogłębienia podziału Europy przez UE*” stała się także jednym z głównych argumentów w kampanii Zielonych w 1994 r. przeciwko członkostwu Austrii w UE.

Jedynym warunkiem koniecznym uzyskania przez państwa Europy Środkowej i Wschodniej członkostwa w UE jest dla Zielonych przestrzeganie zasad demokracji oraz poszanowanie praw człowieka.⁵⁵ Partia ta jako jedyna w Austrii krytykuje to, co nazywa jednostronnymi obciążeniami nakładanymi przez rządy zachodnioeuropejskie na państwa kandydujące do UE, związane zwłaszcza z przejściem zobowiązań wynikających z uzyskania członkostwa w NATO oraz udziału w systemie Schengen.⁵⁶ Próby wymuszenia realizacji tych zobowiązań poprzez przyjęcie przez te państwa unijnej polityki wizowej i migracyjnej prowadzą bowiem do zakłócenia wielowiekowych stosunków dobrosąsiedzkich oraz ignorują międzynarodowe porozumienia zawarte przez te kraje. Budowa nowych murów „europejskiej twierdzy” jest ceną, jaką płacą one za przyszłe członkostwo w UE. Zieloni formułują pogląd, że nakłady przeznaczane przez Polskę, Czechy i Węgry na zbrojenia w ramach NATO powinny zostać przeznaczone na budowę systemu świadczeń socjalnych, oświaty i ochrony zdrowia. Partia Zielonych domaga się utworzenia wzorem lat powojennych odpowiednika planu Marshalla dla państw Europy Środkowej i Wschodniej. Przestrzega przy tym przed wprowadzaniem wieloletnich okresów przejściowych oraz limitów, które w efekcie doprowadzą jedynie do pozornej integracji.

⁵² *Das neue Grundsatzprogramm*, Österreichische Volkspartei, „*Mitarbeiter-Magazin*“, Wien 1999, s.149.

⁵³ *Ibidem*, s. 147.

⁵⁴ *Europapolitisches Manifest – 1996*, Die Grünen, Wien 1996 (wewnętrzny druk partyjny).

⁵⁵ Johannes Voggenhuber, *Europapolitisches Manifest – 1999* (wewnętrzny druk partyjny).

Zieloni postulują dokonanie reform instytucjonalnych UE na potrzeby przyszłej „20” lub „25”, których brak jest obecnie istotną przeszkodą w rozszerzeniu. Reformy stwarzają okazję do daleko idącej demokratyzacji UE. Zieloni domagają się także pełnej transparentności procesu negocjacyjnego we wszystkich jego fazach.

3.4. Integracja europejska stanowi centralny punkt polityki międzynarodowej **Forum Liberalnego**.⁵⁷ Dla liberałów integracja nie może ograniczać się jedynie do Europy Zachodniej w postaci zamkniętej wspólnoty europejskiej. Wszystkie inne kraje i narody naszego kontynentu mają prawo do europejskiej przyszłości i wnoszą do niej swój wkład. Należy zatem Europę Środkową i Wschodnią możliwie szybko „podnieść” do poziomu politycznej i gospodarczej efektywności, która uczyni ją zdolną do udziału w integracji europejskiej. Także Austria ponosi współodpowiedzialność za pozytywny rozwój w tym regionie i powinna wnieść swój wkład w przebieg tego procesu. Forum Liberalne opowiada się za wspólną europejską polityką gospodarczą, zagraniczną i bezpieczeństwa.

Dla liberałów iluzją byłoby zakładanie takiej ewentualności, że Europa Zachodnia mogłaby żyć w bezpieczeństwie, wolności i dobrobycie odseparowana od Europy Środkowej i Wschodniej. Jedynie wówczas, gdy Europa Zachodnia zdoła możliwie szybko gospodarczo, socjalnie i politycznie ustabilizować nowe demokracje poprzez otwarcie i udzielenie pomocy, państwa kontynentu europejskiego będą mogły wspólnie osiągnąć i rozwijać wolność oraz dobrobyt.

Forum Liberalne opowiada się jednoznacznie za szybkim i efektywnym rozszerzeniem UE,⁵⁸ upatrując w nim szansę na przełamanie linii podziałów w Europie oraz rozciągnięcie na cały europejski kontynent strefy pokoju, stabilności i bezpieczeństwa, na wzór tej, która została stworzona w Europie Zachodniej po 1945 r. Rozszerzenie powinno zostać zrealizowane na bazie kryteriów kopenhaskich i nastąpić około roku 2003.

W kontekście rozszerzenia UE liberałowie dostrzegają szczególną sytuację Austrii, która przed 1989 r. znajdowała się na politycznym i gospodarczym „uboczu” Europy. Po 1989 r. kraj ten uzyskał poważne korzyści z otwarcia

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ *Das Programm*, http://www.lif.or.at/bund/contents/programm/41_europ.htm.

⁵⁸ J.Strohmayr, A.Schratt, *Liberale Europapolitik*, Gemeinnützige Stiftung Liberales Bildungsforum, Wien 1999, s.31 i nast.

rynków państw środkowo- i wschodnioeuropejskich, co m.in. wyraża się stałą nadwyżką bilansu handlowego w obrocie z państwami regionu. Wiąże się to ściśle z zabezpieczeniem tysięcy miejsc pracy w Austrii, która jest jednym z najważniejszych eksporterów do Europy Środkowej i Wschodniej (jej udział w całkowitym eksporcie UE do tego regionu wynosi 8%, podczas gdy jej ludność stanowi zaledwie 2% populacji Unii).⁵⁹ Również stosunkowo niższe koszty produkcji w państwach Europy Środkowej i Wschodniej stwarzają austriackim firmom możliwość przeniesienia doń kosztownej części produkcji, nie wymagającej jednak poważniejszych inwestycji technologicznych, umożliwiając w ten sposób uzyskanie większej konkurencyjności na rynkach międzynarodowych.

Liberałowie oceniają, że pozytywne efekty otwarcia Europy Środkowej i Wschodniej ulegną dalszemu wzmocnieniu dzięki rozszerzeniu UE: wzrost gospodarczy w tych krajach wywołała zwiększony popyt na austriackie towary i usługi i spowoduje w ten sposób dalszy rozwój ekonomiczny oraz powstanie nowych miejsc pracy w Austrii.⁶⁰ Istnieją także problemy, które należy rozwiązać w ramach przygotowań do rozszerzenia UE, odnoszące się zwłaszcza do sytuacji w regionach graniczących z państwami Europy Środkowej i Wschodniej. Wykorzystać należy do tego celu środki z funduszy strukturalnych UE, a także specjalne programy subwencyjne na rzecz współpracy transgranicznej (Interreg).⁶¹ Przewidywane jest także wprowadzenie okresów przejściowych w szczególnie wrażliwych obszarach, tj. rolnictwie i swobodnym przepływie osób, jak miało to miejsce także w przypadku poprzednio dokonanych rozszerzeń.

4. Stanowisko FPÖ wobec rozszerzenia UE

W okresie bezpośrednio po 1989 r. Partia Wolnościowa pozytywnie odniosła się do przemian w państwach Europy Środkowej i Wschodniej. Wskazując, iż upadek „żelaznej kurtyny” stanowił zaskoczenie dla państw Europy Zachodniej – w tym także Unii Europejskiej, która była zupełnie nieprzygotowana na przełomowe zmiany – FPÖ domagała się takiego kursu integracji europejskiej, który przebiegałby w kierunku państw środkowo- i wschodnioeuropejskich. Partia

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem, s.33.

⁶¹ Ibidem.

Wolnościowa uznała bowiem, że iluzją byłaby wiara, iż możliwa jest skuteczna integracja Zachodu Europy, podczas gdy Europa Wschodnia miałaby ulegać postępującej degradacji.⁶²

Proces przemian w państwach Europy Środkowej i Wschodniej, zgłaszane przez nie aspiracje do uzyskania członkostwa w europejskich strukturach integracyjnych oraz należnego im miejsca w Europie, stały się przyczyną zmiany pozytywnego stanowiska Partii Wolnościowej wobec rozszerzenia UE. Państwa tego regionu zaczęły bowiem być postrzegane przez FPÖ z jednej strony jako potencjalni konkurenci do środków finansowych pochodzących z programów i funduszy UE,⁶³ z drugiej strony natomiast pojawiała się potencjalna możliwość wykorzystania rozszerzenia Unii jako chwytliwego argumentu w walce o klientelę wyborczą.

W rezultacie Partia Wolnościowa rozpoczęła konsekwentną realizację kampanii na rzecz niedopuszczenia lub też możliwie jak najdalszego odsunięcia w czasie perspektywy rozszerzenia UE. Jednym z najpoważniejszych argumentów stała się kwestia kosztów tego rozszerzenia.⁶⁴

Generalnie rzecz biorąc, stanowisko Partii Wolnościowej do procesu integracji państw Europy Środkowej i Wschodniej nacechowane jest dużą nieufnością, wynikającą głównie z niedobrych doświadczeń okresu, gdy Austria sama ubiegała się o członkostwo w UE,⁶⁵ a także obawą przed negatywnymi skutkami rozszerzenia Unii dla różnych aspektów austriackiego życia społecznego i gospodarczego.

Poniżej przedstawione i omówione zostały główne obszary, w których według Partii Wolnościowej, występują najpoważniejsze zagrożenia.

⁶² J.Haider, *Unser Weg nach Europa*, FPÖ Bundesgeschäftsstelle, Wien 1992.

⁶³ D.Hutter, *Die Finanzierung der Osterweiterung w: Analysen zur Osterweiterung*, Freie Argumente, 2d/99 P.b.b., Wien 1999, s.58 i nast.

⁶⁴ J.Haider, *Die Neujahrsrede*, Klagenfurt, 10.01.1999, s.10 (materiał wewnętrzny FPÖ). W swoim wystąpieniu mówca zarzucił rządowi federalnemu wolę przeznaczenia kwoty 1 000 mld szylingów na pokrycie kosztów rozszerzenia, określając taki zamiar mianem zdrady interesów narodowych.

⁶⁵ Zob. L.Schmid, *EU-Osterweiterung – Stopp dem Verrat an Österreich*, Freiheitliche Partei Österreichs-Landesgruppe Steiermark, Graz 1998, s.4. Autor wywodzi, że austriacki rząd federalny – wzorem kampanii przed referendum z 12 czerwca 1994 r. w sprawie przystąpienia Austrii do UE – za pomocą „pustych obietnic” wprowadzi Austriaków w błąd i pozyska ich w ten sposób dla poparcia projektu rozszerzenia. Tezę tę autor egzemplifikuje ówczesnymi obietnicami rządu, np. co do powstania 50 tys. nowych miejsc pracy lub też tzw. *Edlinger-Tausender* (1000 szylingów Brigitte Ederer – od nazwiska ówczesnej sekretarz stanu w Urzędzie Kanclerskim odpowiedzialnej za problematykę integracyjną), które każda rodzina austriacka miała zaoszczędzić miesięcznie w związku z uzyskaniem członkostwa w UE. Tym niezrealizowanym obietnicom rządu autor przeciwstawia tezę o obecnej, najwyższej w powojennej Austrii stopie bezrobocia.

a) Rynek pracy i gospodarka

W państwach kandydujących do UE istnieje olbrzymi potencjał migracyjny, wahający się (zależnie od przytaczanego źródła) od 100 tys.⁶⁶ do 700 tys.⁶⁷ osób, które wyrażają wolę wyjazdu do Austrii lub innych państw UE w celu podjęcia pracy zarobkowej. Możliwy duży napływ siły roboczej z państw Europy Środkowej i Wschodniej, wywołany różnicą w wysokości uposażeń po obu stronach zewnętrznej granicy UE,⁶⁸ prezentowany jest jako poważne zagrożenie dla austriackiego rynku pracy. Konsekwencją takiej sytuacji byłoby obniżenie poziomu płac i spadek standardu życia w tym kraju.⁶⁹ Oczekiwać można wprawdzie ogólnego wzrostu poziomu zatrudnienia w UE, jednakże nie w przypadku Austrii.⁷⁰ Celem zwiększonej migracji stałyby się państwa graniczne, w pierwszym rzędzie właśnie Austria i Niemcy.⁷¹

Problem zyskuje na ostrości w związku z faktem, że Austria posiada wspólną granicę długości 1 259 km z czterema państwami ubiegającymi się o członkostwo w UE. Jest to więcej niż 1/3 całości unijnej granicy zewnętrznej z państwami Europy Środkowej i Wschodniej oraz 46,5% całej granicy państwowej Austrii. W pasie przygranicznym szerokości 100 km, w którym produkowane jest około 2/3 całości austriackiej produkcji gospodarczej, zamieszkuje ponad 60% ludności tego kraju. Ponadto austriackie centra wielkomiejskie leżą w odległości (tzw. *Tagespendeldistanz*) umożliwiającej potencjalnym pracownikom codzienne dojeżdżanie do pracy (Wiedeń – Bratysława: 60 km, Klagenfurt – Lublana: 80 km, Linz – Czeskie Budziejowice: 100 km). Mogłoby to spowodować w konsekwencji dodatkowy silny nacisk na przygraniczne rynki pracy,⁷² zwłaszcza z krajów bezpośrednio sąsiadujących z Austrią. Szacuje się, że migracja siły

⁶⁶ Ibidem, s.6.

⁶⁷ *EU-Osterweiterung. Probleme und Gefahren für Österreich*. Freie Argumente 1i/98, Wien 1999, s.8 i nast.

⁶⁸ Ibidem, s.16. Wysokość uposażeń w przemyśle w państwach kandydujących wynosi około 10-15% poziomu austriackiego.

⁶⁹ Ibidem, s.18.

⁷⁰ M.Kanz, *EU-Osterweiterung: Soziale Sicherheit w: Analysen zur EU-Osterweiterung*, Freie Argumente 2d/99, Wiedeń 1999, s.117 i nast.

⁷¹ Por. wypowiedź D.Raschhofer, przewodniczącej grupy Wolnościowych do Parlamentu Europejskiego, na 24 zwyczajnym zjeździe federalnym FPÖ 28-29 maja 1999 r. w Linzu: „*Codzienne dojazdy do pracy w Austrii odbywałyby się według zasady: dobrze zarabiać w Austrii, tanio żyć na Węgrzech i w Czechach. Zaostrzyłoby to sytuację na rynku pracy w Austrii. I dlatego rozszerzeniu na Wschód mówimy <nie>. Kto mówi <tak> dla zwalczania bezrobocia, ten musi powiedzieć <nie> dla rozszerzenia na Wschód*”.

robotniczej do tego kraju zakończy się dopiero wtedy, gdy standard życia w państwach Europy Środkowej i Wschodniej (liczony w PKB *per capita*) osiągnie 80% poziomu UE (tzw. próg migracyjny). W przypadku Słowenii i Czech może to mieć miejsce około roku 2015, natomiast w przypadku Polski, Węgier i Słowacji trwać to będzie znacznie dłużej.⁷³

Wolnościowi oceniają, że negatywne zjawiska mogą wystąpić w sektorze usług w wyniku odpływu siły nabywczej do tańszych zakładów usługowych zlokalizowanych w państwach sąsiednich.⁷⁴ Oczekuje się także „emigrowania” zakładów przemysłowych i inwestycji w związku z niższymi kosztami produkcji oraz energii.⁷⁵

Poniżej podane jest dla ilustracji zestawienie realnych dochodów w wybranych państwach Europy Środkowej i Wschodniej w porównaniu z Austrią (oznaczona jako 100%):⁷⁶

- Słowenia	51,3%
- Czechy	45,5%
- Słowacja	35,3%
- Węgry	31,6%
- Polska	26,2%
- Bułgaria	22,1%
- Rosja	21,1%
- Rumunia	20,7%
- Estonia	19,3%
- Litwa	19,2%
- Łotwa	15,6%

b) Rolnictwo

Zdaniem Wolnościowych, rolnictwo stanowi obszar szczególnego zagrożenia w związku z planowanym rozszerzeniem UE. Przytaczane są na to następujące argumenty:

⁷² *EU-Osterweiterung. Probleme...*, op.cit., s.15 i nast.

⁷³ M.Kanz, *EU-Osterweiterung...*, op.cit., s.117 i nast.

⁷⁴ *Der Haider-Prinzhorn Plan. Zukunft für unser Land*, Wien 1999, s.24.

⁷⁵ *EU-Osterweiterung. Probleme...*, op.cit., s.16.

⁷⁶ H.Jöll, *Globalisierung und Osterweiterung der EU* w: J.Berchtold, F.Simhandl, *Freiheit und Verantwortung. Jahrbuch für politische Erneuerung. Europa an der Jahrtausendwende*. 1999, Wien 1999, s.385.

- Po uzyskaniu przez Austrię członkostwa w UE austriaccy rolnicy musieli uporać się z głębokimi przemianami. Wolnościowi uznają, że austriaccy rolnicy zostali zdegradowani do roli biorców subwencji (obecnie 71% dochodów w rolnictwie austriackim jest uzależnionych od tychże subwencji).⁷⁷
- Rolnictwo austriackie jest obecnie w większym stopniu narażone na rosnącą presję cenową ze strony UE.⁷⁸
- W austriackich regionach granicznych rolnictwo jest nadal liczącą się dziedziną gospodarki i zatrudnienia.⁷⁹
- Państwa Europy Środkowej i Wschodniej charakteryzują się dużym udziałem osób zatrudnionych w sektorze rolnym oraz poważnym udziałem rolnictwa w tworzeniu PKB. W niektórych z nich (Rumunia, Bułgaria) rolnictwo traktowane jest jak „zderzak” łagodzący ciężar pogarszającej się sytuacji gospodarczej.⁸⁰
- Przystąpienie wszystkich państw stowarzyszonych do UE spowodowałoby wzrost liczby konsumentów o około 28%, natomiast potencjał produkcji rolnej wzrósłby o około 40%.⁸¹ Ponadto skutek realizowanej restrukturyzacji sektora rolnego w tych krajach nastąpił spadek produkcji o około 25-30%, a należy raczej założyć, że z czasem nastąpi tam wzrost produkcji rolnej.
- Niższe koszty produkcji rolnej w państwach kandydujących zwiększyłyby presję konkurencyjną na rynku towarów rolnych w Austrii.

c) Ochrona środowiska

Do najpoważniejszych problemów w dziedzinie ochrony środowiska należy funkcjonowanie w regionach przygranicznych Czech, Słowenii i Słowacji technologicznie przestarzałych elektrowni atomowych, które nie spełniają europejskich norm i standardów bezpieczeństwa ekologicznego.⁸² Łącznie siedem spośród dziesięciu państw kandydujących posiada elektrownie atomowe, które powinny zostać wyposażone w nowoczesną, zachodnią technologię po to, aby sprostać współczesnym standardom. Według szacunków ekspertów, wyposażenie

⁷⁷ L.Schmid, *EU-Osterweiterung ...*, op.cit., s.11 i nast.

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ *EU-Osterweiterung. Probleme...*, op.cit., s.20 i nast.

⁸⁰ G.Doppelbauer, *Landwirtschaft und Osterweiterung w: Analysen zur ...*, op.cit., s.157 i nast.

⁸¹ Ibidem, s.147.

tych elektrowni w nowoczesną technologię i podniesienie poziomu ich bezpieczeństwa kosztować ma około 2 mld USD.⁸³

Ocenia się, że dostosowanie w państwach kandydujących standardów ekologicznych do wymogów unijnych będzie długotrwałe. W konsekwencji gospodarka austriacka może być narażona na „*dumping* ekologiczny”. W praktyce mogłoby to oznaczać raczej zredukowanie austriackich standardów ekologicznych do poziomu państw kandydujących niż na odwrót.⁸⁴

d) Bezpieczeństwo wewnętrzne

Jeśli chodzi o tę dziedzinę, Wolnościowi podnoszą następujące zastrzeżenia:

- Wskutek rozszerzenia pojawia się niebezpieczeństwo napływu dużej fali migracyjnej do Austrii. Mogłaby ona spowodować – obok wzrostu bezrobocia – także dodatkowe problemy w dziedzinie azylu i uchodźstwa, a to m.in. ze względu na fakt, że państwa Europy Środkowej i Wschodniej są krajami tranzytowymi dla azylantów i uchodźców ekonomicznych⁸⁵ z państw trzecich.
- Szczególne zagrożenie stwarza „import” przestępczości ze Wschodu. Udział przestępczości zorganizowanej w całości działalności przestępczej szacuje się obecnie w Austrii na około 30%, a zwiększenie swobody poruszania się w wyniku rozszerzenia Układu z Schengen sprzyjać może w istotny sposób wzrostowi przestępczości zorganizowanej (handel „żywym towarem”, narkotykami i bronią „pranie brudnych pieniędzy”).⁸⁶
- Służby graniczne obecnych państw kandydujących nie są w stanie przeprowadzać skutecznej kontroli ruchu granicznego na zewnętrznej granicy UE, co zwiększy liczbę problemów dotyczących nielegalnej migracji, „prania brudnych pieniędzy”, handlu narkotykami itd.⁸⁷

⁸² L.Schmid, op.cit., s.14.

⁸³ *EU-Osterweiterung. Probleme...*, op.cit., s.41.

⁸⁴ H.P.Abauer, *Umwelt* w: E.Matsch, *Bericht zur EU-Osterweiterung*, Freie Argumente 2c/99 Pb.b., Wien 1999, s.54.

⁸⁵ H.Fassmann, Ch.Hintermann, *Justiz, Kriminalität, Immigration* w: ibidem, s.75.

⁸⁶ *EU-Osterweiterung. Probleme...*, op.cit., s.27.

⁸⁷ H.Fassmann, op.cit., s.76.

- Służby policyjne w państwach środkowoeuropejskich są niewystarczająco wyszkolone i w związku ze słabym uposażeniem podatne na korupcję, a w dużej części spenetrowane przez organizacje przestępcze.⁸⁸
- W ostatnich latach odnotowuje się w Austrii stały wzrost przestępczości zorganizowanej. Od 1996 r. przestępcy oraz grupy przestępcze z państw Europy Środkowej i Wschodniej coraz częściej działały na terenie tego kraju.⁸⁹

Dalsze obszary, w których Wolnościowi obawiają się pojawienia zagrożeń dla Austrii, to m.in.:

- komunikacja⁹⁰ (wzrost obciążeń wynikających ze zwiększenia ruchu pojazdów, głównie ciężarowych, a w konsekwencji konieczność dalszych nakładów na rozbudowę infrastruktury drogowej oraz wzrost emisji spalin),
- polityka socjalna (pojawienie się tzw. dumpingu socjalnego⁹¹ oraz dumpingu płacowego⁹² ze strony pracobiorców z państw środkowoeuropejskich).

Krytyczne stanowisko Partii Wolnościowej wobec rozszerzenia UE na Wschód odnosi się do tego procesu jako całości. Istnieją jednak obszary, w których obiektem szczególnej krytyki jest Polska jako potencjalne źródło wyjątkowego zagrożenia. Wynika to w pierwszym rzędzie z wielkości naszego kraju oraz jego potencjału gospodarczego i ludnościowego. W dziedzinie rolnictwa dotyczy to głównie wysokiego udziału osób zatrudnionych w tym sektorze.⁹³ Polskie rolnictwo stanowi dla Wolnościowych swoisty wzorcowy, negatywny przykład istniejących zagrożeń,⁹⁴ którym należy się przeciwstawić.

Negatywny obraz naszego kraju jest także dobrze widoczny w społecznie nośnym obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego. Przypomina się, że z Polski w okresie minionych 10 lat przybyła na Zachód największa liczba uchodźców, w tym zarówno obywateli polskich, jak i obywateli krajów trzecich z regionów b. ZSRR, Afryki i Azji. Sprzyjały temu zarówno otwarte granice, liberalne przepisy migracyjne, jak również położenie geograficzne Polski między państwami byłego

⁸⁸ *EU-Osterweiterung. Probleme ...*, op.cit., s.28.

⁸⁹ H.Fassmann, op.cit.,s.76.

⁹⁰ *Der Haider-Prinzhorn Plan ...*, op.cit., s.24.

⁹¹ M.Kanz, op.cit., s.131.

⁹² H.Jöll, op.cit., s.385.

⁹³ Por. G.Doppelbauer, *Landwirtschaft und Osterweiterung w: Analysen ...*, op.cit., s.157.

⁹⁴ Patrz wypowiedź J.Haidera, *Die Neujahrsansprache w: „Neue Freie Zeitung“*, 14.01.1998: „... składki netto do budżetu UE ulegną podwojeniu. To my zapłacimy za to, że będąca krajem rolniczym Polska zrujnuje nasze rolnictwo, a 200 tys. emigrantów przybędzie do nas”.

ZSRR oraz Europą Zachodnią. Odnotowuje się, że Polacy podjęli środki zaradcze, wykorzystując do tego celu m.in. środki z programu PHARE. 27 grudnia 1997 r. weszła w życie nowa ustawa o cudzoziemcach, brak jest wszakże niezbędnych przepisów wykonawczych. Poważne braki występują w wyposażeniu służb granicznych. Szacuje się, że około 150 tys. cudzoziemców rocznie odbywa nielegalnie podróże tranzytem przez Polskę. Między Polską a państwami-stronami Układu z Schengen istnieje umowa o readmisji z 1991 r. Odnotowuje się, że ustawa o azylu z 1997 r. nie odpowiada w pełni standardom unijnym i potrzebne są korekty, przede wszystkim dotyczące procedur. Liczba złożonych w Polsce wniosków o przyznanie azylu wzrosła z 598 w 1994 r. do 3 533 w 1997 r. Mimo pewnych zmian mających poprawić finansową kondycję służb policyjnych, odczuwalny jest brak dobrze wyszkolonego personelu, który mógłby skutecznie zwalczać zorganizowaną przestępczość. Polska policja kooperuje obecnie blisko m.in. ze służbami policyjnymi Francji, Niemiec, Holandii i Włoch.⁹⁵

Stosunek Partii Wolnościowej do rozszerzenia UE jest pochodną niechętnego stosunku tej partii do samej Unii Europejskiej. O ile jednak uznać można, iż Wolnościowi w sumie zaakceptowali obiektywny fakt członkostwa Austrii w UE, to poprzez swoje działania polityczne usiłują doprowadzić do sytuacji, w której Unia stanie się „klubem zamkniętym”. Według szacunków ekspertów FPÖ, Polska dopiero w 2045 r. ma szansę osiągnąć 80% wartości PKB *per capita* uzyskiwanego w Austrii (przy założeniu, że roczny wzrost gospodarczy w państwach kandydujących wyniesie 4,5%, a w UE – 2,25%),⁹⁶ co w praktyce odsuwałoby perspektywę członkostwa Polski oraz pozostałych państw Europy Środkowej i Wschodniej w UE o dziesięciolecie.

Alternatywną propozycją Partii Wolnościowej dla pełnego członkostwa państw kandydujących jest stopniowa integracja, polegająca na utworzeniu strefy wolnego handlu lub też unii celnej.⁹⁷ W opinii Haidera, udział w unijnym systemie wolnego handlu powinien w zupełności wystarczyć tym państwom, które wówczas nie potrzebowałyby subwencji ze strony UE, a tym bardziej nie będą miały prawa do eksportowania taniej siły roboczej do Austrii.⁹⁸

⁹⁵H.Fassmann, op.cit.,s.79 i nast.

⁹⁶ *EU-Osterweiterung. Probleme und Gefahren ...*, op.cit., s.8.

⁹⁷ K.Socher, *Gewerbliche Wirtschaft w: Bericht ...*, op.cit., s.9.

⁹⁸ Por. J.Haider, *Die Neujahrsrede...*, op.cit.

Partia Wolnościowa, akceptując założenie o pozytywnych konsekwencjach rozszerzenia UE dla wzrostu austriackiego eksportu, cynicznie wyraża pogląd, że rozszerzenie nie jest już obecnie z punktu widzenia Austrii korzystne, bowiem w konsekwencji Układów Europejskich i tak wykorzystano już znaczną część pozytywnych efektów⁹⁹ wynikających z otwarcia rynków wschodnich po 1989 r.

9 września 1998 r. przy okazji „szczytu” UE w Pörtschach Haider w następujący sposób sformułował wolnościowe *credo* wobec problemu rozszerzenia UE: „*Mówimy <tak> dla Austrii i <nie> dla rozszerzenia na Wschód. Mówimy <tak> dla zwiększonego zatrudnienia Austriaków i <nie> dla zwiększonego zatrudnienia cudzoziemców. Mówimy <tak> dla bezpiecznej Austrii i <nie> dla napływu przestępczości zorganizowanej poprzez otwarcie na Wschód. Mówimy <tak> dla dobrego sąsiedztwa i <nie> dla niebezpiecznego braku szlabanów granicznych. Mówimy <tak> dla obniżenia podatków w Austrii i <nie> dla nowego podziału pieniędzy w kierunku Europy Wschodniej. Jest to nasza pozycja. <Tak> dla Austrii. To jest właśnie to, za czym opowiadają się Wolnościowi*”.¹⁰⁰

Negatywne stanowisko Partii Wolnościowej wobec rozszerzenia UE wpisuje się w szerszy kontekst populistycznego stylu uprawiania polityki przez to ugrupowanie. Na styl ów składa się w poważnej mierze podsycanie nastrojów antycudzoziemskich,¹⁰¹ którego immanentną częścią stała się w ostatnich latach negacja rozszerzenia UE. Niechęć ta, skrywana czasem za rzekomą zgodą na integrację państw Europy Środkowej i Wschodniej, obwarowana jest wszakże warunkami w istocie nie do spełnienia, takimi np., że średni dochód w państwie aspirującym do członkostwa powinien wynosić w chwili akcesji minimum 80% średniej unijnej.

„Karta rozszerzeniowa” stosowana jest przez Wolnościowych w sposób różnoraki. O ile w trakcie kampanii wyborczej przed czerwcowymi wyborami do

⁹⁹ *EU-Osterweiterung. Probleme...*, op.cit., s.16.

¹⁰⁰ J.Haider w: *Bericht zur...*, op.cit., s.146.

¹⁰¹ Plakaty, broszury i inne materiały wyborcze zastosowane przez FPÖ w kampanii przed wyborami do Izby Narodowej w dniu 3 października 1999 r. spotkały się w Austrii z ostrą krytyką pozostałych ugrupowań reprezentowanych w parlamencie. Szczególne nasilenie plakatów o treściach antycudzoziemskich miało miejsce w Wiedniu, bowiem w stolicy Austrii zamieszkuje największy odsetek cudzoziemców. Według danych przewodniczącego klubu FPÖ w wiedeńskim landtagu H.Kabasa, w Wiedniu legalnie zamieszkuje około 370 tys. cudzoziemców, zaś liczbę przebywających nielegalnie szacuje on na ponad 100 tys.

Parlamentu Europejskiego głównymi tematami podnoszonymi przez Wolnościowców były niegospodarność, marnotrawstwo i nepotyzm w strukturach europejskich oraz zagrożenia wynikające z rozszerzenia UE na Wschód, to w fazie finałowej kampanii Wolnościowcy w sposób wyczuwalny zredukowali wykorzystywanie wątku integracyjnego.

W toku kampanii przed wyborami do Izby Narodowej 3 października 1999 r., mimo iż integracja europejska nie należała do zasadniczych tematów dyskusji politycznej, Wolnościowcy sformułowali pakiet warunków¹⁰² pod adresem zarówno Unii, jak również państw kandydujących, przeciwstawiając się rozszerzeniu UE dopóki:

- istnieją olbrzymie różnice w poziomie dochodów,
- dopóki standardy socjalne i ekologiczne nie są zgodne ze standardami unijnymi,
- nie zostanie dokonana reforma obowiązującego stanu prawnego, tzn. nie zostanie uzgodniona jasna definicja podziału kompetencji między UE i państwa członkowskie,
- nie zostanie dokonana reforma Wspólnej Polityki Rolnej,
- nie zwalczy się oszustw i niegospodarności wewnątrz UE,
- nie podejmie się konkretnych kroków na rzecz zbliżenia do obywatela, rzeczywistej subsydiarności i zwiększonej transparentności,
- państwa kandydujące nie przedłożą wiążących zapewnień o rezygnacji – przynajmniej w perspektywie średnioterminowej – z produkcji energii jądrowej,
- w mocy pozostają ustawy AVNOJ w Słowenii oraz dekrety Benesza w Czechach.

*

Analiza ewolucji myśli europejskiej FPÖ dokonana na podstawie programów oraz praktyki politycznej tej partii dowodzi istnienia wyraźnie odczuwalnego w ostatnim dziesięcioleciu niechętnego stosunku tej partii do idei integracji europejskiej w realizowanym obecnie kształcie. Odnosi się to zarówno do pogłębienia, jak również – co szczególnie ważne dla mieszkańca kraju Europy Środkowej – do rozszerzenia UE.

Na ów niechętny stosunek składają się przede wszystkim dwa elementy:

- populizm, który stał się jednym z głównych instrumentów walki politycznej o głosy wyborców,

- programowe kwestionowanie roli i znaczenia Unii Europejskiej na naszym kontynencie.

Antyeuropejskie nastawienie, zwane eufemistycznie przez samych Wolnościowych „eurokrytycyzmem”,¹⁰³ FPÖ usiłuje relatywizować poprzez opowiadanie się za bliżej nieokreśloną „demokratyczną i niebiurokratyczną” Europą. Faktyczny brak wizji politycznej przyszłości kontynentu europejskiego znajduje potwierdzenie w aktualnym programie tej Partii. Powierzchnowej krytyce UE nie towarzyszy żadna alternatywna propozycja, która mogłaby w realistyczny sposób zapewnić całemu kontynentowi stabilizację, bezpieczeństwo i rozwój gospodarczy.

Antyeuropejskość FPÖ ma wszakże charakter ambiwalentny. Mimo manifestowanej niechęci do UE Wolnościowi nie sformułowali nigdy postulatu wystąpienia Austrii z Unii Europejskiej. Opowiadali się wprawdzie przeciwko akcesji Austrii, lecz obecnie nie kwestionują już samego faktu członkostwa. Podejmują natomiast próby, na razie nieskuteczne, przeciwstawiania się zarówno pogłębieniu, jak miało to miejsce w przypadku wprowadzenia euro, jak i rozszerzeniu, czemu służy prowadzona od kilku lat kampania polityczna.

Nie wydaje się prawdopodobne, aby mające różnorodne podłoże antyeuropejskie nastawienie FPÖ miało ulec zmianie. Jednym z istotnych powodów tego faktu jest niewątpliwie utrzymywanie się w Austrii silnych obaw przed rozszerzeniem.¹⁰⁴ Trudno w tej sytuacji zakładać, że Wolnościowi zrezygnują ze skutecznej i sprawdzonej metody pozyskiwania głosów wyborców poprzez szerzenie lęków w społeczeństwie austriackim, w tym obaw przed utratą pracy lub rosnącą konkurencją tańszych towarów z nowych państw członkowskich. Tak więc Austria pozostanie trudnym i wymagającym partnerem na drodze realizacji przez Polskę aspiracji integracyjnych.

¹⁰² *Der Haider-Prinzhorn Plan...*, op.cit., s.25.

¹⁰³ Por. *Der Sturm der Antieuropäer kam von Links*. Według FPÖ, krytyczna postawa wobec UE nie musi oznaczać postawy antyeuropejskiej. Patrz: <http://www.fpo.at/aktuell/hintergrund>.

¹⁰⁴ Por. *Die Presse*, 01.04.1999: Według sondażu Eurobarometru 58% Austriaków jest przeciwnych przystąpieniu Polski do UE.